

DOI: 10.33663/0869-2491-2026-37-773-783

УДК 343.2.01 + 343.211] (477)

Я. О. ГОЛУБ,

аспірантка Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*

ORCID: 0009-0005-6606-2479

ЗАКОННІСТЬ У СИСТЕМІ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Системна будова принципів кримінального права України зумовлює імперативну взаємодію принципу законності з іншими фундаментальними принципами кримінального права, насамперед верховенством права та справедливості. Законність як самостійний принцип кримінального права прямо закріплений у Кримінальному кодексі України і формально визначає межі кримінальної репресії за вчинене правопорушення. Надаючи принципу законності статусу самостійного, слід визначати його структурні елементи та особливості взаємодії з іншими принципами кримінального права.

Ключові слова: Конституція України, принципи права, кримінальне право, законність, справедливість, верховенство права, система, природне право, кримінальна відповідальність, доступ до правосуддя, кримінальна репресія, правова визначеність, права людини, кримінальне правопорушення, аналогія закону.

Golub Yana. Legality in the system of principles of criminal law of Ukraine

The systemic structure of the principles of criminal law of Ukraine determines the imperative interaction of the principle of legality with other fundamental principles of criminal law, primarily the rule of law and justice. Legality as an independent principle of criminal law is directly enshrined in the Criminal Code and formally defines the boundaries of criminal repression for a committed offense. Giving the principle of legality the status of an independent one, one should determine its structural elements and features of interaction with other principles of criminal law.

Keywords: Constitution of Ukraine, principles of law, criminal law, legality, justice, rule of law, system, natural law, criminal responsibility, access to justice, criminal repression, legal certainty, human rights, criminal offense, analogy of law.

Вступ. Дослідження принципів права не втрачає своєї важливості та актуальності для усіх галузей юридичної науки. У кримінальному праві України одним із найбільш фундаментальних є принцип законності. У контексті євроінтеграції України та російської агресії, що триває, особливою увагою науковців і практиків користуються фундаментальні принципи кримінального права України: справедливість, верховенство права, законність,

*Golub Yana, Postgraduate Student of Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine

гуманність тощо. Слід зауважити, що у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК) визначено перелік принципів, зокрема, такі, як верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, таємниця спілкування, диспозитивність, презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини, заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне й те саме правопорушення тощо. Натепер такого чітко визначеного переліку не передбачено в Кримінальному кодексі України (далі – КК), проте у кримінально-правовій науці принцип законності посідає чільне місце.

Постановка проблеми. Україна п'ятий рік перебуває в умовах повномасштабної війни, тому в цей час кожний вчинений злочин викликає значний суспільний резонанс, що потребує законного і справедливого розгляду справи та притягнення винного до відповідальності. Навіть сумнів з боку стороннього спостерігача в незаконності судового рішення зумовлює вкрай негативні наслідки та призводить до втрати довіри суспільства до органів правосуддя і держави загалом. Вирішення питань кримінальної відповідальності з ігноруванням законності свідчить про недотримання державою своїх зобов'язань щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців у галузі кримінальної юстиції, які опікувалися проблемами принципів кримінального права, зокрема й законності, слід виокремити таких, як: Р. Ш. Бабанли, Д. О. Балобанова, Ю. В. Баулін, П. С. Берзін, А. А. Вознюк, В. О. Гацелюк, С. В. Гізімчук, І. М. Гнатів, В. К. Гришук, П. В. Демчук, С. Ф. Денисов, О. О. Дудоров, О. О. Житний, З. А. Загине́й-Заболотенко, О. О. Кваша, О. М. Костенко, Б. С. Лукашик, М. В. Мазур, О. С. Олійник, В. О. Навроцький, Є. С. Назимко, О. С. Олійник, Н. А. Орловська, М. І. Панов, Є. О. Письменський, С. П. Погребняк, Ю. А. Пономаренко, О. Е. Радутний, Ю. С. Резнік, Н. А. Савінова, А. В. Савченко, О. В. Степаненко, В. О. Туляков, О. С. Фещенко, П. Л. Фріс, Т. І. Фулей, М. І. Хавронюк, О. В. Харитонова, П. В. Хряпінський, В. В. Шаблистий, С. Д. Шапченко, С. С. Яценко та ін. Попри надбання вчених у цій сфері слід констатувати проблеми у сфері теорії та практики реалізації цього принципу в законотворчій та правозастосовній діяльності.

Метою статті є з'ясування місця законності в системі принципів кримінального права України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Раніше ми наводили аргументи на користь розуміння принципів права у кримінально-правовій науці, використовуючи природно-правовий підхід. Відзначимо той факт, що для української філософії права XIX–XX ст. актуальними залишалися проблеми відродження державної незалежності та спроби пошуків оптимального моделювання держави, зокрема, і на основі поєднання різних теоретико-методологічних підходів¹. Очевидно, що саме принципи, на яких базується право загалом, забезпечують системність права та його потенціал. Це є аксіомою для системи та кожної окремої галузі права, у тому числі кримінального.

Однією з головних властивостей принципів права є їх розуміння як духу права. Принципи права – дороговказ і для правозастосовувача в ситуації законодавчої дискреції чи неправового закону. Тому розуміння сутності та значення основоположних принципів права в межах тієї чи іншої галузі права має не лише теоретичне, а й суто практичне значення². Законність як універсальний принцип права потребує наявності певних передумов. Зокрема, вчені визначають такі: 1) пріоритет міжнародного кримінального права перед національним; 2) підконституційність кримінального закону; 3) заборона застосування кримінального закону за аналогією³.

Принцип законності закріплено в КК в окремій статті: «Законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права. Злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом. Застосування кримінального закону за аналогією заборонено». Тобто всі положення щодо притягнення особи до кримінальної відповідальності за скоєне діяння чи звільнення від неї, призначення покарання чи звільнення від нього або настання інших кримінально-правових наслідків вчинення кримінального правопорушення, повинні бути встановлені виключно в законі. Отже, законність у кримінальному праві означає, що виключно КК визначаються діяння, які є забороненими і за які законом встановлена відповідальність.

В. О. Гацелюк узагальнив положення КК, які слід віднести до принципу законності (станом на 2004 р.):

- Законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права (ч. 1 ст. 3);

- злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом (ч. 3 ст. 3);

- застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено (ч. 4 ст. 3);

- закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України (ч. 5 ст. 3);

- ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за той самий злочин більше одного разу (ч. 3 ст. 2, ч. 2 ст. 7)⁴.

Традиційно вважається, що в загальній формі принцип законності закріплено в Конституції України таким положенням: «Ніхто не може відповідати за діяння, які на час вчинення не визнавалися законом як правопорушення» (ч. 2 ст. 58). Проте цей принцип відбито і в іншій нормі Основного Закону: «Виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них (п. 22 ч. 1 ст. 92).

Отже, констатуємо, що законність є найбільш адекватною формою закріплення правопорядку. Якщо закон означає офіційне визнання масштабу свободи, то законність є вимога дотримуватися такого масштабу, а режим законності – стан суспільних відносин, за якого цей рівний і відносно справедливий масштаб свободи може бути реально використаний суб'єктами права⁵.

Водночас, попри очевидну важливість аналізованого принципу, привертають до себе увагу дані проведених вченими досліджень. Наприклад, «якщо 189 матеріалів судової практики, в яких безпосередньо було зазначено саме про принципи кримінального права, прийняти за 100 %, то найчастіше за все серед кримінально-правових принципів згадували такі: верховенства права (134 матеріали, 70,89 % випадків); презумпції невинуватості (96 матеріалів, 50,79 % випадків); законності (77 матеріалів, 40,74 % випадків); справедливості (58 матеріалів, 30,68 % випадків); гуманізму (49 матеріалів, 25,92 % випадків)»⁶ (курсив наш. – Авт.). Слід звернути увагу, що законність перебуває в ієрархії принципів лише на третьому місці.

Очевидно, що всі принципи переплітаються між собою, оскільки ми говоримо про систему, а не хаотичну сукупність. Системність принципів підтверджують вчені, наголошуючи, що рівність не існуватиме без закріплення відповідних положень у законі, тобто без дотримання принципу законності⁷.

Системність вказує на системотвірні зв'язки, властиві принципам кримінального права. Зокрема, І. М. Гнатів констатує, що положення «*non bis in idem*», як і будь-який інший принцип, не може існувати поза системою принципів кримінального права. Так, положення про недопустимість подвійного інкримінування пов'язане з такими принципами, як законність, гуманізм, повнота кримінально-правової кваліфікації тощо. Причому їх вплив є взаємним⁸.

Вчені, визнаючи загальноправовий принцип законності одночасно й конституційним, зазначають, що у правовій державі цей принцип повинен постійно реалізовуватись, насамперед при здійсненні правотворчості та в процесі застосування правових норм⁹.

Принцип законності забезпечує відповідність норм і принципів кримінального процесу нормам і принципам більшої юридичної сили, нормам і принципам матеріального (насамперед кримінального) права і точному та неухильному їх дотриманню у фактичній поведінці всіх учасників кримінального процесуального права¹⁰.

Відповідно є закономірним, що в нещодавно прийнятому Законі України «Про правотворчу діяльність» серед принципів такої діяльності визначено й принцип законності: «...верховенство права, що включає, але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя»¹¹. Проте важливо відмітити, що принцип законності в цьому нормативно-правовому акті включений до принципу верховенства права (докладніше про те йтиметься далі).

Якщо мовиться про системність, то насамперед принцип законності повинен узгоджуватися з фундаментальними принципами кримінального права – верховенством права та принципом справедливості. У цьому контексті доречно згадати рішення Конституційного Суду України. Відповідно до ч. 1 ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. «Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. *Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи*»¹² (курсив мій. – Авт.)

Щодо законності в системі принципів кримінального права найбільше уваги вченими приділяється співвідношенню саме із принципом верховенства права. В одній із сучасних дисертаційних робіт узагальнено такі підходи до вирішення цієї проблеми: 1) законність є виявом верховенства права у кримінальному праві; 2) верховенство права та законність реалізуються на різних рівнях; 3) принципи верховенства права та законності можуть вступати у суперечність; 4) верховенство права реалізується самостійно через свій кримінально-правовий зміст; 5) реалізація верховенства права здійснюється через окремі принципи, які становлять його зміст¹³. Венеційська Комісія дійшла важливого висновку щодо шести ключових елементів – складових принципу верховенства права, які є не лише формальними, а й сутнісними, у п. 41 Звіту: 1) законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес прийняття законів; 2) правова визначеність; 3) заборона свавілля; 4) доступ до правосуддя в незалежних і безсторонніх судах, включаючи судовий перегляд адміністративних актів; 5) повага до прав людини; 6) недискримінація та рівність перед законом¹⁴. Отже, постає проблема інституційності принципу законності в системі принципів кримінального права.

У попередніх публікаціях ми висловлювали думку, що має сенс таке співвідношення: верховенство права – це фундаментальна мета діяльності кримінальної юстиції України, тоді як законність – важливий, але не єдиний принцип, що сприяє реалізації верховенства права. Також погоджувались з О. О. Дудоровим у тому, що принципи верховенства права та законності можуть вступати у суперечність¹⁵. У зв'язку з цим критично розглядаємо наведене вище положення Закону України «Про правотворчу діяльність», де принцип законності включено як складову у принцип верховенства права. Хоча в юридичній науці теж існує позиція, що одним із елементів принципу верховенства права є принцип законності, який реалізується, зокрема, у спосіб прийняття та дотримання нормативно-правових актів, які відповідають певним вимогам щодо їх оприлюднення та змісту¹⁶, ми переконані, що жоден структурний елемент не може суперечити системі, в яку він включений. Більше того, якщо визнати принцип законності складовим елементом верхов-

венства права, то це означатиме ототожнення понять закону і права, що є неприпустимим. Відповідно скептично оцінюємо позицію П. В. Демчука, автора дисертації та, надалі, монографії з однойменною назвою «Законність як елемент принципу верховенства права у кримінальному праві». У цих наукових працях обрано підхід, що законність є елементом принципу верховенства права, оскільки це дає змогу закласти основу для розуміння законності як принципу, що обмежує повноваження держави щодо прийняття неякісних кримінальних законів і непередбачуваного їх застосування. Як ціннісна категорія, принцип верховенства права орієнтує правозастосовні органи на балансування та вирішення суперечностей між різними елементами цього принципу через призму прав людини¹⁷.

Надаючи принципів законності статусу самостійного слід визначати його структурні елементи та особливості взаємодії з іншими самостійними принципами кримінального права.

Принцип законності включає такі структурні елементи, які прямо впливають на «роботу» цього принципу в кримінальному праві: а) встановлення заборони «звичайного права»; б) наявність заборон зворотної дії окремих джерел кримінального права; в) передбачення заборони невизначеного кримінального закону; г) встановлення заборони застосування норм кримінального закону за аналогією; г) застосування норми закону, яка діяла на час виникнення діяння¹⁸.

Існує думка, що природна справедливість стоїть на найвищому щаблі системи принципів кримінального права, його втілення створює підґрунтя для дотримання усіх інших принципів, насамперед законності, диференціації відповідальності та індивідуалізації покарання, невідворотності відповідальності й покарання тощо; справедливість не можна ставити в один ряд з іншими принципами, системний характер принципів зумовлює їх ієрархічність¹⁹. Очевидно, що О. О. Кваша, виводячи справедливість за межі системи принципів кримінального права, серед останніх на перше місце ставить саме законність. Отже, констатуємо, що законність є найбільш адекватною формою закріплення правопорядку. Якщо закон означає офіційне визнання масштабу свободи, то законність є вимогою дотримуватися такого масштабу, а режим законності – стан суспільних відносин, за якого цей рівний та відносно справедливий масштаб свободи може бути реально використаний суб'єктами права²⁰.

Водночас не можна не погодитись, що потреба справедливості завжди була, є і буде складовою менталітету Українського народу. Вона виступила однією з усвідомлюваних укладачами Конституції України 1996 року невід'ємних складових формування Української держави, структурованих як у положеннях її преамбули, так і в нормативних приписах її розділів, присвячених визначенню прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, а також гарантій, засобів і механізмів забезпечення їх реалізації та відновлення у випадках їх порушення²¹. Тому логічно вважаємо думку М. І. Хавронюка

про те, що хоча для змісту принципів кримінального права визначальним є міжнародно- чи європейсько-правовий консенсус, неминучими є й національні особливості, що випливають з ідеологічних, моральних та політичних впливів²².

Слід звернути увагу й на положення щодо принципів у проєкті КК. У розділі 1.3 «Принципи Кримінального кодексу та його застосування» закріплено як пріоритетну в ієрархії принципів статтю 1.3.1 «Принцип законності»

1. Кримінальним правопорушенням є лише діяння, що передбачене цим Кодексом як злочин або провина.

2. До особи, яка вчинила протиправне діяння, передбачене цим Кодексом, можуть бути застосовані лише визначені ним кримінально-правові засоби.

3. Застосування цього Кодексу до не врегульованих ним відносин (аналогія закону) не допускається стосовно:

- 1) видів та ознак складу кримінальних правопорушень,
- 2) кримінально-правових засобів і
- 3) підстав, за яких ці засоби застосовуються²³.

Далі, один з аспектів принципу законності кримінального права – формула «*non bis in idem*» – закріплений у ч. 3 ст. 2 КК. Подальшою конкретизацією цієї норми можна вважати ч. 2 ст. 7 КК, відповідно до якої «якщо особи, зазначені у частині першій цієї статті, за вчинені злочини зазнали кримінального покарання за межами України, вони не можуть бути притягнені в Україні до кримінальної відповідальності за ці злочини»²⁴. Отже, з одного боку, принцип законності є загальноправовим принципом, а з іншого – в межах кримінального права, він тісно пов'язаний, зокрема, з принципом «*non bis in idem*».

Висновки. Системна будова принципів кримінального права України зумовлює імперативну взаємодію принципу законності з іншими фундаментальними принципами кримінального права, насамперед – верховенством права та справедливості. Верховенство права – це ключова мета діяльності системи кримінальної юстиції України, а законність – один із тих принципів, що сприяють його реалізації. Проте законність не втрачає своєї важливості та унікальності в системі принципів. Піддана критиці наукова позиція, яка відображена й у Законі України «Про правотворчу діяльність», про те, що принцип законності є складовим елементом принципу верховенства права. Оскільки в окремих виключних випадках верховенство права та законність можуть суперечити один одному, то це підтверджує їх самотійність і автономність. Структурний елемент не може суперечити системі, в яку він включений. Якщо визнати принцип законності складовим елементом верховенства права, то це означатиме ототожнення понять закону і права, що є неприпустимим. Надаючи принципові законності статусу самотійного, слід визначати його структурні елементи та особливості взаємодії з іншими самотійними принципами кримінального права. Законність як самотійний принцип кримінального права прямо закріплений у КК і формально визначає

межі кримінальної репресії за вчинене правопорушення. Оскільки принципи утворюють систему, то законність є ефективною лише у взаємодії з іншими принципами, зокрема верховенством права та справедливістю.

1. Костицький В. В. Історія української філософії права: моногр. Одеса: Юридика, 2025. С. 307–308. 2. Голуб Я. О. Теоретичні засади принципів кримінального права України. *Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України*. Випуск 35. Київ, 2024. С. 838. 3. Ющик О. І. Принцип законності і його реалізація при призначенні покарання. *Вісник Чернівецького Національного університету «Одеська академія»*. 2014. Випуск 2. Чернівці, 2014. С. 215. 4. Гацелюк В. О. Реалізація принципу законності кримінального права України (загальні засади концепції): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Луганськ, 2004. С. 93. 5. Оніщенко Н. М. Принцип законності: наукові реалії сьогодення. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 16. 6. Олійник О. С. Принципи кримінального права: поняття, система та значення: монографія. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 21. 7. Олійник О. С. Ієрархія принципів кримінального права України. *Правова позиція*. 2019. № 3 (24). С. 13. 8. Гнатів І. М. Принцип «NON BIS IN IDEM» у кримінальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2013. С. 20. 9. Стулов О. О. Реалізація принципу законності при виконанні та відбуванні покарання у виді позбавлення волі на певний строк: дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2011. С. 37. 10. Скрябін О. М., Санаковсв Д. Б. Особливості реалізації принципу законності в кримінальному процесі України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1. С. 255. 11. Про правотворчу діяльність: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> 12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). м. Київ. Справа № 1-33/2004. 2 листопада 2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text> 13. Демчук П. В. Законність як елемент принципу верховенства права у кримінальному праві: дис. ... д-ра філософії у сфері права. Львів, 2023. 273 с. 14. Шевчук С. В. Принцип верховенства права як основа доктрини європейської ідентичності та конституційна ідентичність держав – членів ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Серія Право. Випуск 92: частина 5. С. 347. 15. Див.: Голуб Я. О. Верховенство права як конституційний принцип кримінального законодавства та правосуддя. *Альманах права. Правові засади нормотворчої діяльності: національний і зарубіжний досвід: До 75-річчя Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України*, 1949–2024. Випуск 15. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2024. С. 521–527. 16. Демчук П. В. Принцип законності у кримінальному праві: питання визначення змісту. Новітні кримінально-правові дослідження. *Альманах наукових праць*: Миколаївський інститут права Національного університету «Одеська юридична академія», 2020. С. 188. 17. Демчук П. В. Законність як елемент принципу верховенства права у кримінальному праві: дис. ... д-ра філософії у сфері права. Львів, 2023. С. 75; Демчук П. В. Законність як елемент принципу верховенства права у кримінальному праві: моногр. Київ: Ваїте, 2025. С. 48. 18. Берзін П. С., Волинець Р. А., Берзіна А. Б. Принцип законності в кримінальному праві України та ФРН: окремі нормативні та правозастосовчі аспекти. *Науковий вісник Ужгородського*

університету: серія: Право. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. Вип. 72. С. 126. **19.** Кваша О. О. Утілення ідеї справедливості у сучасній кримінальній політиці України. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали міжсвуз. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 берез. 2017 р.)*. Київ: НАВС, 2017. Ч. 1. С. 32; Кваша О. О. Природна справедливість як принцип кримінального права. *Наукові підходи до підготовки фахівців-юристів: виклики та перспективи: зб. мат. наук.-практ круглого столу (м. Луцьк, 15 лют. 2019 р.)*. Луцьк: Інформ.-видав. дідділ Луцького НТУ, 2019. С. 28. **20.** Оніщенко Н. М. Принцип законності: наукові реалії сьогодення. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 16. **21.** Кудінов С., Шехавцов Р. Конституційні засади перехідного правосуддя у протидії колабораціонізму в Україні. *III Маріупольський конституційний форум. «Українська конституційна ідентичність в контексті європейської інтеграції»: збірник матеріалів (м. Київ, 4 жовт. 2024 р.)*. Київ, 2024. С. 135. **22.** Проект нового Кримінального кодексу України: передумови розробки, концептуальні засади, основні положення: монографія / за заг. ред. Ю. В. Бауліна, М. І. Хавронюка. Київ: Компанія ВАІТЕ, 2024. С. 45. **23.** Текст проекту нового Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2026/01/21/kontrolnyj-proyekt-kk-19-12-2025.pdf> **24.** Гацелюк В. О. Реалізація принципу законності кримінального права України (загальні засади концепції): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Луганськ, 2004. С. 20.

References

1. Kostytskiy V. V. Istoriia ukrainskoi filosofii prava: monohr. Odesa: Yurydyka, 2025. S. 307–308 (in Ukr.).
2. Holub Ya. O. Teoretychni zasady pryntsyviv kryminalnoho prava Ukrainy. *Pravova derzhava: Shchorichnyk naukovykh prats Instytutu derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy*. Vypusk 35. Kyiv, 2024. S. 838 (in Ukr.).
3. Yushchuk O. I. Pryntsyv zakonnosti i yoho realizatsiia pry pryznachenni pokarannia. *Visnyk Chernivetskoho Natsionalnoho universytetu «Odeska akademiia»*. 2014. Vypusk 2. Chernivtsi, 2014. S. 215 (in Ukr.).
4. Hatseliuk V. O. Realizatsiia pryntsyvu zakonnosti kryminalnoho prava Ukrainy (zahalni zasady kontseptsii): dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08. Luhansk, 2004. С. 93 (in Ukr.).
5. Onishchenko N. M. Pryntsyv zakonnosti: naukovy realii sohodennia. *Almanakh prava*. 2012. Vyp. 3. S. 16 (in Ukr.).
6. Oliinyk O. S. Pryntsyvy kryminalnoho prava: poniattia, systema ta znachennia: monohrafiia. Kyiv: Naukovo-doslidnyi instytut publichnoho prava, 2020. S. 21 (in Ukr.).
7. Oliinyk O. S. Hierarkhiia pryntsyviv kryminalnoho prava Ukrainy. *Pravova pozytsiia*. 2019. № 3 (24). S. 13 (in Ukr.).
8. Hnativ I. M. Pryntsyv “NON BIS IN IDEM” u kryminalnomu pravi Ukrainy: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08. Lviv, 2013. S. 20 (in Ukr.).
9. Stulov O. O. Realizatsiia pryntsyvu zakonnosti pry vykonanni ta vidbuvanni pokarannia u vydi pozbavlennia voli na pevnyi strok: dys. ... kand. yuryd. nauk. Zaporizhzhia, 2011. S. 37 (in Ukr.).
10. Skriabin O. M., Sanakoev D. B. Osoblyvosti realizatsii pryntsyvu zakonnosti v kryminalnomu protsesi Ukrainy. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2021. № 1. S. 255 (in Ukr.).
11. Pro pravotvorchu dialnist. Zakon Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>
12. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen statti 69 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (sprava pro pryznachennia sudom bilsh miakoho pokarannia). m. Kyiv. Sprava N 1-33/2004. 2 lystopada 2004 roku. URL: N15-rp/2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text> (in Ukr.).
13. Demchuk P. V. Zakonnist yak element pryntsyvu verkhovenstva prava u kryminalnomu pravi: dys. ... d-ra

filosofii u sferi prava. Lviv, 2023. 273 s. (in Ukr.). **14.** Shevchuk S. V. Pryntsyp verkhovenstva prava yak osnova doktryny yevropeiskoi identychnosti ta konstytutsiina identychnist derzhav-chleniv YeS. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. 2025. Seriya PRAVO. Vypusk 92: chastyna 5. C. 347 (in Ukr.). **15.** Dyv.: Holub Ya. O. Verkhovenstvo prava yak konstytutsiinyi pryntsyp kryminalnoho zakonodavstva ta pravosuddia. *Almanakh prava. Pravovi zasady normotvorchoi diialnosti: natsionalnyi i zarubizhnyi dosvid: Do 75-richchia Instytutu derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 1949–2024*. Vypusk 15. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2024. S. 521–527 (in Ukr.). **16.** Demchuk P. V. Pryntsyp zakonnosti u kryminalnomu pravi: pytannia vyznachennia zmistu. Novitni kryminalno-pravovi doslidzhennia. *Almanakh naukovykh prats: Mykolaivskiy instytut prava Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademii»*, 2020. S. 188 (in Ukr.). **17.** Demchuk P. V. Zakonnist yak element pryntsypu verkhovenstva prava u kryminalnomu pravi: dys. ... d-ra filosofii u sferi prava. Lviv, 2023. S. 75 (in Ukr.); Demchuk P. V. Zakonnist yak element pryntsypu verkhovenstva prava u kryminalnomu pravi: monohr. Kyiv: Vaite, 2025. S. 48 (in Ukr.). **18.** Berzin P. S., Volynets R. A., A. B. Berzina Pryntsyp zakonnosti v kryminalnomu pravi Ukrainy ta FRN: okremi normatyvni ta pravozastosovchi aspekty. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: seriia: Pravo. Uzhhorod: Vydavnychiy dim “Helvetyka”*, 2022. T. 2. Vyp. 72. S. 126 (in Ukr.). **19.** Kvasha O. O. Utilennia idei spravedlyvosti u suchasni kryminalni politytsi Ukrainy. *Kryminolohichna teoriia i praktyka: dosvid, problemy sohodennia ta shliakhy yikh vyrishennia: materialy mizhvuz. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 24 berez. 2017 r.)*. Kyiv: NAVS, 2017. Ch. 1. S. 32 (in Ukr.); Kvasha O. O. Pryrodna spravedlyvist yak pryntsyp kryminalnoho prava. *Naukovi pidkhody do pidhotovky fakhivstiv-yurystiv: vyklyky ta perspektyvy: zb-k mat. nauk.-prakt kruhloho stolu (m. Luts'k, 15 liut. 2019 r.)*. Luts'k: Inform.-vydav. Viddil Luts'koho NTU, 2019. S. 28 (in Ukr.). **20.** Onishchenko N. M. Pryntsyp zakonnosti: naukovi realii sohodennia. *Almanakh prava*. 2012. Vyp. 3. S. 16 (in Ukr.). **21.** Kudinov S., Shekhavtsov R. Konstytutsiini zasady perekhidnoho pravosuddia u protydii kolaboratsionizmu v Ukraini. *III Mariupolskyy konstytutsiinyi forum. «Ukrainska konstytutsiina identychnist v konteksti yevropeiskoi intehtratsii»: zbirnyk materialiv (m. Kyiv, 4 zhovt. 2024 r.)*. Kyiv, 2024. S. 135 (in Ukr.). **22.** Proiekt novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: peredumovy rozrobky, kontseptualni zasady, osnovni polozhennia: monohrafiia / Za zah. red. Yu. V. Baulina, M. I. Khavroniuka. Kyiv: Kompaniia VAITE, 2024. S. 45 (in Ukr.). **23.** Tekst proiektu novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2026/01/21/kontrolnyj-proiekt-kk-19-12-2025.pdf> (in Ukr.). **24.** Hatseliuk V. O. Realizatsiia pryntsypu zakonosti kryminalnoho prava Ukrainy (zahalni zasady kontseptsii): dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08. Luhansk, 2004. C. 20 (in Ukr.).

Golub Yana. Legality in the system of principles of criminal law of Ukraine

Introduction. *Ukraine has been in a full-scale war for five years, so at this time every crime committed causes significant public resonance, which requires a legal and fair consideration of the case and bringing the guilty party to justice. Even a doubt on the part of an outside observer about the illegality of a court decision has extremely negative consequences and leads to a loss of public trust in the justice system and the state as a whole. Solving issues of criminal liability with disregard for legality indicates the state's failure to comply with its obligations to ensure the rights and freedoms of man and citizen in Ukraine.*

The aim of the article: clarifying the place of legality in the system of criminal law principles.

Results and conclusions. The systemic structure of the principles of criminal law of Ukraine determines the imperative interaction of the principle of legality with other fundamental principles of criminal law, primarily the rule of law and justice. The rule of law is the key goal of the criminal justice system of Ukraine, and legality is one of the principles that contribute to its implementation. However, legality does not lose its importance and uniqueness in the system of principles. The scientific position, which is also reflected in the Law of Ukraine “On Law-Making Activity”, that the principle of legality is a component element of the principle of the rule of law has been criticized. Since in some exceptional cases the rule of law and legality may contradict each other, this confirms their independence and autonomy. A structural element cannot contradict the system in which it is included. If we recognize the principle of legality as a component element of the rule of law, this will mean the identification of the concepts of law and law, which is unacceptable. Giving the principle of legality the status of an independent one, one should determine its structural elements and features of interaction with other independent principles of criminal law. Legality as an independent principle of criminal law is directly enshrined in the Criminal Code and formally defines the boundaries of criminal repression for a committed offense. Since the principles form a system, legality is effective only in interaction with other principles, in particular, the rule of law and justice.

Keywords: Constitution of Ukraine, principles of law, criminal law, legality, justice, rule of law, system, natural law, criminal responsibility, access to justice, criminal repression, legal certainty, human rights, criminal offense, analogy of law.

Дата першого надходження рукопису до видання: 02.02.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 03.03.2026

Дата публікації: 24.03.2026